

Теоретичне обґрунтування моделі формування просвітницько-консультативної компетентності майбутніх фахівців допомагаючих професії

Ольга Лебідь¹, Вікторія Бикова²

Опубліковано	Секція	УДК
30.07.2025	Освіта/Педагогіка	159.947:37.014

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.16937577>

Анотація. У статті обґрунтовано доцільність формування просвітницько-консультативної компетентності як ключової умови ефективної професійної діяльності фахівців допомагаючих професій; розкрито науково-методологічні засади моделювання процесу формування просвітницько-консультативної компетентності майбутніх фахівців допомагаючих професій. Теоретично обґрунтовано модель формування просвітницько-консультативної компетентності майбутніх фахівців допомагаючих професій, яка складається з мотиваційно-цільового блоку (визначає підґрунтя моделі – соціальний запит, мета, методологічні підходи, принципи), змістово-процесуального блоку (розкриває логіку реалізації – етапи, педагогічні умови, форми та методи освітньої взаємодії) і результативного блоку (визначає засоби оцінювання – критерії, показники, рівні сформованості просвітницько-консультативної компетентності та очікувані результати).

Ключові слова: допомога, надання та отримання допомоги, просвітницько-консультативна взаємодія, компетентнісно орієнтоване навчання.

Theoretical substantiation of the model of formation of educational and consulting competence of future specialists in helping professions

Annotation. The article substantiates the expediency of forming educational and consulting competence as a key condition for the effective professional activity of specialists in helping professions; the scientific and methodological bases of modeling the process of forming educational and consulting competence of future specialists in helping professions are revealed. The model of forming the educational and consulting competence of future specialists in helping professions, which consists of motivational and target, content and procedural, and effective blocks, is theoretically substantiated. The attention is focused on the fact that the motivational and target block reflects the social demand for appropriate training of specialists, determines the purpose, methodological approaches (systemic-activity, constructivist, integrative-interdisciplinary, problem-oriented, reflective-critical, environmental, situational) and principles (result orientation, systematicity and integrity, active knowledge construction,

¹ доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри психології та педагогіки ВНЗ «Університет імені Альфреда Нобеля», ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6861-105X>

² кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри психології та педагогіки ВНЗ «Університет імені Альфреда Нобеля», ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-0867-7305>

interdisciplinary integration, problematicity, reflective-critical correction, contextualization). It is noted that the content and procedural block reveals the stages of implementation (diagnostic and orientation, project planning, reflective and evaluative, correctional and control), pedagogical conditions (introduction of a studio counseling and educational laboratory as a space for modeling professional interaction with clients, organization of reflective supervision with formative self- and mutual analysis of counseling and educational practice, establishment of interdisciplinary partnerships with organizations of various profiles in order to implement educational and It is emphasized that the resultant block provides a system of criteria (value-motivational, cognitive-analytical, activity-practical, communicative-reflective), indicators, levels (basic, medium, high) of competence formation and expected results, which makes it possible to assess the effectiveness of training future specialists.

Keywords: assistance, provision and receipt of assistance, educational and advisory interaction, competency-based training.

Вступ

У сучасних українських реаліях, що позначені війною та зростанням кількості особистісних і соціальних викликів, особливого значення набуває професійна діяльність фахівців, орієнтована на підтримку, розвиток та відновлення людського потенціалу. До таких професій належать представники «допомагаючих професій», які виконують ключову соціальну функцію у забезпеченні благополуччя окремих осіб і суспільства загалом.

Поняття «допомагаючі професії» охоплює види професійної діяльності, спрямовані на підтримку, розвиток, захист і відновлення особистісного та соціального потенціалу людини в умовах життєвих труднощів. Як влучно зазначають А. Гонсалес Арансай (*A. González Aransay*) і Л. Старек (*L. Starek*), допомагаючі професії охоплюють усі види професійної діяльності, спрямовані на надання допомоги іншим з метою досягнення особистого або соціального покращення в альтруїстичній та підтримувальній манері. До цієї групи належать учителі, психологи, медсестри, лікарі, поліцейські, соціальні педагоги, вихователі, соціальні працівники тощо. Спільною ознакою цих професій є те, що вони вимагають спеціальної підготовки та сформованого комплексу особистісних якостей і професійних навичок, які забезпечують ефективне виконання допомагаючої функції [1]. Дослідники також зазначають, що допомагаючі професії відіграють центральну роль у динаміці суспільного життя та, особливо впродовж останніх десятиліть, визнаються суспільством за вагомий внесок у забезпечення його добробуту й розвитку [1]. Особливої значущості допомагаючі професії набувають в умовах війни в Україні, коли мільйони людей стикаються з глибокими психологічними, соціальними та екзистенційними викликами. Саме фахівці допомагаючих професій забезпечують критично важливу підтримку – психологічну, соціальну, педагогічну, медичну – для постраждалих, переміщених осіб, військових, дітей, людей з втратою житла чи членів родини тощо. Їхня діяльність спрямована не лише на надання екстреної допомоги, а й на довготривале відновлення соціального функціонування особистості, зміцнення адаптаційного потенціалу, збереження людської гідності та формування стійкості.

У контексті зазначеного особливої уваги набуває просвітницько-консультативна складова професійної діяльності фахівців допомагаючих професій. Як зауважують Е.-М. Граф (*E.-M. Graf*), М. Сатор (*M. Sator*), Т. Шпранц-Фогасі (*T. Spranz-Fogasy*), категорія «допомагаючі професії» визначається професійною взаємодією між фахівцем і клієнтом, ініційовану з метою сприяння розвитку або вирішення проблем фізичної, психологічної, інтелектуальної або емоційної конституції людини, включаючи медицину, сестринську справу, психотерапію, психологічне консультування, соціальну роботу, освіту або коучинг [2]. Означене, в свою чергу, відображає змістову основу просвітницько-

консультативної компетентності як невід'ємного компонента професійної діяльності фахівців допомагаючих професій.

Таким чином, теоретичне обґрунтування моделі формування просвітницько-консультативної компетентності майбутніх фахівців допомагаючих професій є важливим науково-практичним завданням, зумовленим актуальними потребами суспільства та новими викликами, що постали перед системою підготовки таких фахівців.

Аналіз наукових джерел з проблеми дослідження дозволяє виокремити змістовні напрями, які формують науково-методологічне підґрунтя для розробки моделі формування просвітницько-консультативної компетентності майбутніх фахівців допомагаючих професій. До таких напрямів належать:

Філософсько-гуманістичні засади професійної діяльності фахівців допомагаючих професій. Так, основною характеристикою професійної діяльності фахівців такої категорії є надання допомоги людині. При цьому допомога в цій сфері не зводиться до механічного надання послуг або благодійного акту, а передбачає цілісну підтримку. Як влучно зазначає С. Джеймс (*S. James*), надання допомоги є моральним обов'язком, що ґрунтується на принципах справедливості та рівності. І такий підхід кидає виклик традиційному розумінню допомоги як добровільної щедрості й переносить її у площину глобальної відповідальності [3, с. 53]. Фахівці, які надають допомогу, повинні ставитися до людей з повагою, гідністю і турботою, незалежно від їхнього походження, здібностей чи переконань; виявляти прихильність до людського добробуту, зростання і зменшення страждань; підтримувати людей у прийнятті ними власних поінформованих рішень без дискримінації або фаворитизму, сприяючи рівному доступу до догляду та послуг [4]. Саме тому діяльність фахівців допомагаючих професій потребує філософського осмислення. Згідно з позицією Г. Валенсі, філософія надання та отримання допомоги вимагає глибокого міждисциплінарного вивчення саме через складність та поєднання у цій сфері багатьох психологічних, економічних, антропологічних, соціокультурних, філософських, релігійнознавчих, політичних та інших аспектів [5, с. 21]. Такий підхід актуалізує потребу у філософсько-гуманістичному ставленні до допомоги як до ціннісного феномена, оскільки цей процес «передбачає пріоритетність побудови взаємин, утвердження взаємоповаги та сприяння розширенню прав і можливостей людини» [3, с. 47].

Ідеї просвітницько-консультативної взаємодії як ключового компонента професійної діяльності фахівців допомагаючих професій. Ефективна просвітницько-консультативна взаємодія, яку здійснюють фахівці допомагаючих професій передбачає, наприклад: встановлення довірчих відносин з клієнтом, ознайомлення з його проблемами, оцінка потреб з подальшим наданням допомоги або скеровування до відповідних служб [6]; надання послуг, які передбачають індивідуальне консультування, сімейну та групову терапію; надання допомоги окремим особам і сім'ям, які відчувають проблеми в соціальному функціонуванні; залучення клієнта до активної роботи над змінами; здійснення просвітницької роботи серед населення та сприяння розширенню можливостей постраждалих верств населення відстоювати власні інтереси [7] (соціальний педагог); сприяння розвитку компетентностей особистості шляхом роз'яснення її особистісних, професійних і життєвих перспектив; формування ефективних моделей сімейного виховання на основі вивчення родинного середовища та надання відповідних консультацій; соціально-виховне супровідне втручання, спрямоване на дослідження впливу соціального середовища на освітні процеси та підвищення їх якості [6]; інформування клієнта з важливих питань, поширення нових знань (ідей), які б забезпечили його особистісний розвиток, душевний спокій, полегшення життєдіяльності у складних умовах сучасного соціуму та вирішення актуальних психологічних проблем [8, с. 128] (психолог); надання консультацій, які

спрямовані на роз'яснення громадянам їхніх прав, обов'язків, порядку дій у певних ситуаціях, а також можливостей захисту від протиправних посягань; формування правосвідомості, правової культури громадян, запобігання правопорушенням через інформування населення про норми права та шляхи їх реалізації; здійснення активної інформаційно-роз'яснювальної діяльності серед населення, особливо серед молоді, сприяючи формування поваги до закону [9] (поліцейські); проведення бесід підтримуючого характеру щодо зниження тривоги та страху перед операцією; надання емоційної підтримки при переживанні наслідків операції [10]; надання консультативної допомоги сім'ям із питань планування сім'ї, етики, психології, гігієни, соціальних аспектів сімейного життя, виховання дітей [11] (лікарі). Констатуємо, що просвітницько-консультативна взаємодія є ключовим інструментом підтримки та розвитку особистості, що реалізується фахівцями допомагаючих професій у різних сферах діяльності.

Особливості компетентнісно орієнтованого підходу у професійній підготовці майбутніх фахівців допомагаючих професій. Компетентнісно орієнтоване навчання ґрунтується на компетенціях і передбачає рівнозначну увагу до академічних знань, навичок переносу й застосування цих знань (навичок вищого порядку), а також до розвитку умінь навчатися впродовж життя, що забезпечують здатність до самостійного навчання [12, с. 10]. Зазначені особливості компетентнісно орієнтованого підходу актуалізують необхідність аналізу конкретних професійних компетентностей, які визначають зміст та структуру просвітницько-консультативної компетентності як чинника ефективності професійної діяльності фахівців допомагаючих професій. Зокрема, у Стандарті вищої освіти (спеціальність 053 Психологія) зазначено такі компетентності, як здатність організовувати та надавати психологічну допомогу (індивідуальну та групову) (СК8); здатність здійснювати просвітницьку та психопрофілактичну відповідно до запиту (СК9) [13]. У Стандарті вищої освіти (спеціальність 011 Освітні, педагогічні науки) визначено такі фахові компетентності: здатність здійснювати експертизу та надавати консультації з питань освітньої політики та інновацій в освіті (СК4) [14]. У Стандарті вищої освіти (спеціальність 231 Соціальна робота) окреслено такі компетентності: здатність до надання допомоги та підтримки клієнтам із врахуванням їх індивідуальних потреб, вікових відмінностей, гендерних, етнічних та інших особливостей (СК11); здатність до сприяння підвищенню добробуту і соціального захисту осіб, здійснення соціальної допомоги та надання підтримки тим, хто перебуває у складних життєвих обставинах (СК20) [15]. До складу професійних компетентностей у Стандарті вищої освіти (спеціальність 263 Цивільна безпека) визначено такі: здатність організовувати та проводити навчання працівників підприємств, установ та організацій і населення до дій в умовах надзвичайних ситуацій (СК27) [16]. У Стандарті вищої освіти (спеціальність 222 Медицина) визначено такі фахові компетентності: здатність до організації та інтеграції надання медичної допомоги населенню та проведення маркетингу медичних послуг (СК19); зрозуміло і неоднозначно доносити власні знання, висновки та аргументацію з проблем охорони здоров'я та дотичних питань до фахівців і нефахівців, зокрема до осіб, які навчаються (СК21) [17]. Таким чином, просвітницько-консультативна компетентність виступає як системоутворювальний елемент професійної підготовки фахівців допомагаючих професій, що відповідає принципам компетентнісно орієнтованого навчання.

Гуманістичні орієнтири професійної підготовки майбутніх фахівців допомагаючих професій. Одним з першочергових завдань професійної педагогіки є виявлення гуманістичних аспектів засобами інтеграції знань, навичок і цінностей здобувачів освіти, аби сформувати творчу особистість професіонала зі справжніми фаховими знаннями й уміннями, єдиними світоглядом і системою загальнолюдських і фахових цінностей. Завдяки гуманізації освіти забезпечуються свобода думки й вибір поведінки,

розвивається світогляд, поєднуються складові частини освіти й культури індивіда [18, с. 82]. Цікавою є точка зору Є. Єремєєвої, яка на основі аналізу наукової літератури виділяє важливі напрями гуманізації освіти: гуманізація цілей освіти (формування вільного, розвиненого, високоморального, творчо активного, соціально зрілого фахівця); гуманізація змісту освіти (реалізація принципу історизму, що полягає у демонстрації еволюції людських знань про природу, суспільство і мислення; включенні етапів становлення і розвитку загальнолюдських цінностей та гуманістичних поглядів мислителів і вчених у створенні духовної культури людства); гуманізація методів навчання (гуманістичний підхід до організації навчально-пізнавальної діяльності суб'єктів навчального процесу, розроблення особистісно-орієнтованих технологій навчання і виховання у навчальних закладах) [19]. Гуманізація освіти є ключовою умовою ефективної підготовки майбутніх фахівців допомагаючих професій, оскільки саме вона забезпечує формування особистості, здатної до емпатії, відповідальності, морального вибору та глибокого розуміння потреб іншої людини.

Ідея функціональної значущості фахівців допомагаючих професій у кризових соціальних ситуаціях, зокрема в умовах війни. За твердженням Г. Валенси, Україна наразі стає епіцентром запитів на фахівців допомагаючих професій через велику кількість втрат у ході війни, масивного гібридного впливу з боку РФ та викликів економічного та соціального характеру [5, с. 22]. Це стало викликом для спільноти фахівців допомагаючих професій, оскільки збільшився запит соціуму на включеність останніх у вирішення проблем, пов'язаних з наслідками вимушеного переїзду, воєнних дій на сході України і окупації Криму [20] тощо. Допмагаючі професії охоплюють широкий спектр діяльності, що передбачає безпосередню взаємодію з людьми, які переживають складні життєві ситуації, кризи, втрати, хвороби або інші форми страждання [21] і тому сьогодні такі фахівці набувають особливого значення та виокремлюються як сфера діяльності, необхідна для підтримки ресурсного стану людей в усіх аспектах їх індивідуального існування та сферах соціальної реалізації [5, с. 19]. Таким чином, у сучасних кризових умовах, спричинених війною, фахівці допомагаючих професій виступають як ключова ланка у підтримці окремих людей та суспільства в цілому. Їх функціональна значущість зростає у відповідь на соціальні запити, пов'язані з переживанням травматичних подій, вимушеним переселенням, втратою близьких, дезадаптацією та потребою у відновленні психоемоційного балансу. Вони стають не лише агентами підтримки, а й провідниками стабілізації соціального простору, забезпечуючи ресурсне відновлення особистості та її здатність до подальшої соціальної реалізації.

Узагальнення зазначених напрямів створює підґрунтя для побудови моделі формування просвітницько-консультативної компетентності майбутніх фахівців допомагаючих професій.

Метою даної статті є теоретичне обґрунтування моделі формування просвітницько-консультативної компетентності майбутніх фахівців допомагаючих професій.

Завдання статті визначено:

- сформулювати авторське визначення поняття «просвітницько-консультативна компетентність майбутніх фахівців допомагаючих професій»;
- описати структуру моделі формування просвітницько-консультативної компетентності майбутніх фахівців допомагаючих професій, яка складається з мотиваційно-цільового, змістово-процесуального та результативного блоків, що забезпечують цілісність та ефективність її реалізації;
- охарактеризувати методологічні підходи та принципи, покладені в основу моделі формування просвітницько-консультативної компетентності майбутніх фахівців допомагаючих професій;

- обґрунтувати етапи реалізації моделі формування просвітницько-консультативної компетентності майбутніх фахівців допомагаючих професій;
- розкрити сутність педагогічних умов формування просвітницько-консультативної компетентності майбутніх фахівців допомагаючих професій;
- розкрити критерії, показники та рівні сформованості просвітницько-консультативної компетентності майбутніх фахівців допомагаючих професій.

Результати

Перш ніж перейти до опису моделі формування просвітницько-консультативної компетентності майбутніх фахівців допомагаючих професій, доцільно окреслити зміст поняття «просвітницько-консультативна компетентність фахівців допомагаючих професій». Так, у нашому дослідженні означений феномен розглядаємо як цілісне особистісне утворення майбутнього фахівця допомагаючої професії, що інтегрує систему професійно значущих цінностей, знань, умінь, ставлень і досвіду, необхідних для здійснення ефективної просвітницько-консультативної взаємодії з клієнтами.

Зважаючи на викладене визначення, доцільним є представлення розробленої нами моделі формування просвітницько-консультативної компетентності майбутніх фахівців допомагаючих професій, яка відображає структурну організацію цього процесу та забезпечує його поетапну реалізацію (рис. 1).

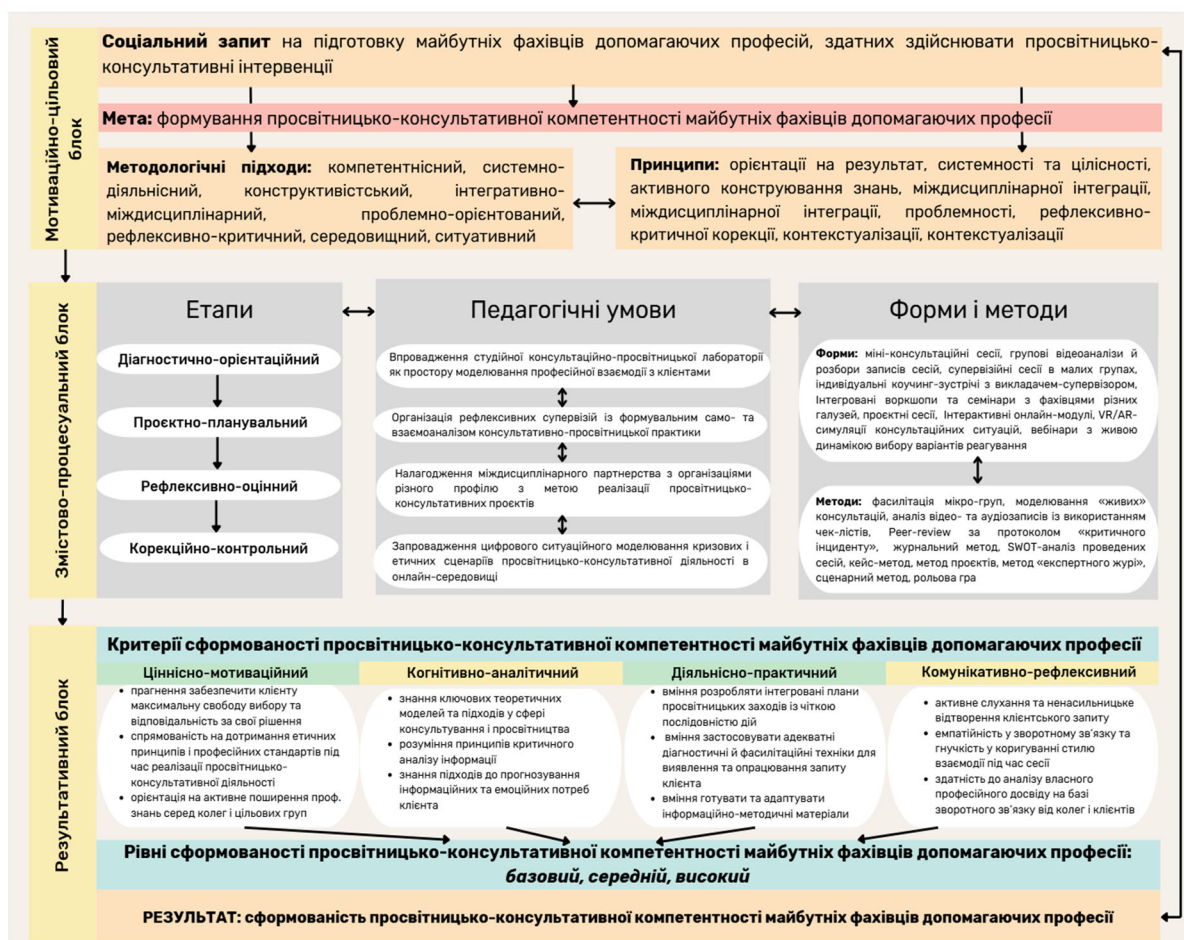

Рис. 1. Модель формування просвітницько-консультативної компетентності майбутніх фахівців допомагаючих професій

Мотиваційно-цільовий блок моделі ґрунтується на врахуванні соціального запиту на підготовку майбутніх фахівців допомагаючих професій, спроможних здійснювати ефективні просвітницько-консультативні інтервенції. Такий запит зумовлений

зростаючою потребою суспільства у фаховій підтримці особистості в умовах глибоких соціальних трансформацій, воєнних викликів, психологічної нестабільності, інформаційного перевантаження та посткризових реалій.

Метою моделі є формування в майбутніх фахівців допомагаючих професій просвітницько-консультативної компетентності.

Для досягнення цієї мети визначено низку *методологічних підходів*, які забезпечують комплексний і науково обґрунтований характер освітнього процесу:

- компетентнісний підхід орієнтує професійну підготовку майбутніх фахівців допомагаючих професій на формування здатності ефективно здійснювати просвітницько-консультативну діяльність, застосовуючи набуті знання, уміння, цінності та професійні навички для вирішення реальних завдань у сфері надання допомоги;
- системно-діяльнісний підхід забезпечує цілісну організацію процесу формування просвітницько-консультативної компетентності як впорядкованої системи взаємопов'язаних освітніх дій, що передбачають активну участь майбутніх фахівців допомагаючих професій та забезпечують поступове формування знань, умінь і досвіду, необхідних для просвітницько-консультативної діяльності;
- конструктивістський підхід орієнтує на активне залучення майбутніх фахівців допомагаючих професій до моделювання просвітницько-консультативної взаємодії через аналіз кейсів, участь у рольових іграх, рефлексію власного досвіду;
- інтегративно-міждисциплінарний підхід сприяє формуванню цілісного уявлення про зміст і структуру просвітницько-консультативної компетентності шляхом поєднання знань із різних галузей, що дає змогу майбутнім фахівцям допомагаючих професій ефективно реагувати на складні запити клієнтів у різноманітних соціально-професійних контекстах;
- проблемно-орієнтований підхід активізує формування просвітницько-консультативної компетентності через залучення майбутніх фахівців допомагаючих професій до розв'язання професійно значущих проблем, що потребують самостійного аналізу ситуацій, прийняття рішень, використання етичних норм і комунікативних стратегій;
- рефлексивно-критичний підхід орієнтований на розвиток здатності майбутніх фахівців допомагаючих професій до глибокого осмислення, самооцінювання та корекції власної просвітницько-консультативної діяльності, зокрема в аспектах ефективності комунікації, доречності застосованих методів та впливу на особистість клієнта;
- середовищний підхід підкреслює важливість створення освітнього середовища, наближеного до умов професійної діяльності, шляхом застосування тренінгів, симуляцій, проектної роботи та інших форм практикоорієнтованої взаємодії, що сприяє формуванню досвіду, професійної впевненості та готовності діяти в реальних умовах;
- ситуативний підхід забезпечує розвиток здатності майбутніх фахівців діяти адаптивно в умовах невизначеності, змін і професійних викликів завдяки зануренню в змодельовані або автентичні ситуації просвітницько-консультативної взаємодії, що вимагають гнучкого мислення та оперативного прийняття рішень.

Реалізація моделі базується на низці *принципів*, які забезпечують її цілісність і результативність: орієнтація на результат (спрямованість освітнього процесу на досягнення конкретних, професійно значущих і вимірюваних результатів), системність і цілісність (взаємозв'язок і узгодженість усіх компонентів навчального процесу – змісту, методів, форм, оцінювання, рефлексії), активне конструювання знань (формування знань і вмінь у процесі практичної, дослідницької та рефлексивної діяльності, а не

шляхом їх пасивного засвоєння), міждисциплінарна інтеграція (поєднання знань із різних галузей для комплексного розуміння об'єктів і процесів просвітницько-консультативної взаємодії), проблемність (стимулювання інтелектуальної активності, розвиток навичок аналізу, критичного мислення та пошуку рішень у професійних ситуаціях), рефлексивно-критична корекція (осмислення і вдосконалення власної професійної позиції на основі аналізу практичного досвіду й зворотного зв'язку), контекстуалізація (організація навчання на основі реальних або змодельованих професійних ситуацій, що сприяє перенесенню здобутих знань і навичок у практичну діяльність).

Змістово-процесуальний блок моделі виконує ключову функцію реалізації визначеної в мотиваційно-цільовому блоці мети. Цей блок забезпечує логіку освітньої динаміки – від діагностики рівня сформованості просвітницько-консультативної компетентності до підсумкового оцінювання й удосконалення професійної підготовки майбутніх фахівців допомагаючих професій. Структура цього блоку охоплює три взаємопов'язані компоненти: етапи, педагогічні умови, а також форми і методи освітньої взаємодії.

Центральне місце в реалізації цього блоку займають чотири послідовні етапи – діагностично-орієнтаційний, проектно-планувальний, рефлексивно-оцінювальний і корекційно-контрольний, – які визначають логіку організації процесу формування просвітницько-консультативної компетентності майбутніх фахівців допомагаючих професій та дозволяють забезпечити його поступовість, безперервність і варіативність.

Діагностично-орієнтаційний етап спрямований на виявлення початкового рівня сформованості просвітницько-консультативної компетентності майбутніх фахівців допомагаючих професій, що дає змогу визначити сильні сторони, напрями формування та освітні потреби студентів. На цьому етапі також здійснюється їх орієнтація у структурі просвітницько-консультативної компетентності, зокрема з'ясування її структурних компонентів, змістового наповнення кожного з них, а також особливостей реалізації просвітницько-консультативної взаємодії в професійному середовищі.

Проектно-планувальний етап передбачає індивідуальне або групове планування освітньої траєкторії майбутніх фахівців допомагаючих професій з урахуванням результатів діагностичного оцінювання рівня сформованості просвітницько-консультативної компетентності. На цьому етапі відбувається цілеспрямоване проектування освітньої діяльності, орієнтованої на розвиток здатності до ефективної просвітницько-консультативної взаємодії з різними категоріями клієнтів. Зокрема, визначаються цілі навчання, добираються змістові модулі, відповідні методи, а також інтерактивні форми взаємодії.

Рефлексивно-оцінювальний етап зорієнтований на здійснення поточного моніторингу рівня сформованості просвітницько-консультативної компетентності майбутніх фахівців допомагаючих професій. На цьому етапі студенти залучаються до фахової рефлексії досвіду взаємодії з умовними або реальними клієнтами, здійснюють самооцінювання за чітко визначеними критеріями, а також беруть участь у взаємооцінюванні в межах групової роботи. Важливою складовою етапу є формалізована фіксація змін (через рефлексивні щоденники, опитувальники, портфоліо, аналітичні звіти), що дозволяє простежити індивідуальні траєкторії формування просвітницько-консультативної компетентності.

Корекційно-контрольний етап виконує функцію підсумкового оцінювання рівня сформованості просвітницько-консультативної компетентності майбутніх фахівців допомагаючих професій. На цьому етапі здійснюється аналіз досягнутих результатів за визначеними критеріями. На основі отриманих результатів проводиться критичний перегляд ефективності використаних підходів, методів, змістових модулів і форм організації навчання. Здобута аналітична інформація використовується для

удосконалення освітнього процесу – наприклад, доповнення навчальних програм новими тематичними блоками, впровадження додаткових практичних сесій, розширення репертуару кейсів чи вдосконалення системи супервізій. Такий підхід забезпечує адаптивність і гнучкість моделі відповідно до змін у професійному середовищі, актуальних запитів соціальної практики та індивідуальних потреб майбутніх фахівців допомагаючих професій.

Узгоджена реалізація цих етапів створює умови для поступового і цілісного формування просвітницько-консультативної компетентності, що є ключовою складовою професійної підготовки майбутніх фахівців допомагаючих професій.

Реалізація змістово-процесуального блоку моделі формування просвітницько-консультативної компетентності майбутніх фахівців допомагаючих професій забезпечується через узгоджене впровадження *педагогічних умов* із відповідним добром *форм і методів* освітньої взаємодії.

Перша педагогічна умова – впровадження студійної консультаційно-просвітницької лабораторії як простору моделювання професійної взаємодії з клієнтами. Сутність цієї умови полягає у створенні спеціалізованого освітнього середовища, у межах якого майбутні фахівці допомагаючих професій мають змогу систематично відпрацьовувати форми професійної взаємодії, що поєднують консультування, інформування та підтримку. Її важливість полягає в перенесенні теоретичних знань у практичну площину через моделювання наближених до реальності ситуацій консультативно-просвітницької взаємодії. Реалізація цієї умови відбувається шляхом організації міні-консультаційних сесій, коучинг-зустрічей із супервізором, групових відеоаналізів, тренувальних симуляцій, які супроводжуються аналізом аудіо- та відеозаписів, фасилітацією мікро-груп і проведенням рольових ігор.

Друга педагогічна умова – організація рефлексивних супервізій із формувальним само- та взаємоаналізом консультативно-просвітницької практики – передбачає впровадження процедур цілеспрямованої фахової рефлексії, що базується на аналізі власного та колективного досвіду взаємодії з клієнтами. Її важливість полягає у створенні умов для усвідомлення прийнятих рішень, виявлення поведінкових стереотипів, ідентифікація професійних ресурсів і зон розвитку. Реалізація забезпечується через проведення супервізійних сесій (індивідуальних і групових), реєґ-ревію за протоколом критичного інциденту, ведення рефлексивних журналів, аналіз кейсів і організацію обговорень професійно складних ситуацій.

Третя педагогічна умова – налагодження міждисциплінарного партнерства з організаціями різного профілю з метою реалізації просвітницько-консультативних проєктів. Сутність цієї умови полягає у включенні майбутніх фахівців допомагаючих професій у реальні професійні практики через партнерство з організаціями, діяльність яких пов'язана з наданням допомоги, консультуванням і просвітництвом у різних соціальних контекстах. Її значущість полягає в можливості здобути практичний досвід розроблення, впровадження та оцінювання консультативно-просвітницьких дій у взаємодії з фахівцями суміжних галузей. Умова реалізується через участь у міждисциплінарних проєктних сесіях, воркшопах, тематичних заходах, стажуваннях, а також завдяки застосуванню таких методів, як метод проєктів, SWOT-аналіз, експертне оцінювання та кейс-метод.

Четверта педагогічна умова – запровадження цифрового ситуативного моделювання кризових і етичних сценаріїв просвітницько-консультативної діяльності в онлайн-середовищі. Ця умова передбачає створення освітнього середовища, в якому майбутніх фахівців допомагаючих професій можуть відпрацьовувати прийняття рішень у складних, нестандартних або морально-неоднозначних ситуаціях за допомогою цифрових технологій. Її важливість полягає в можливості моделювати професійні виклики без ризику для реального клієнта, апробувати різні поведінкові стратегії, а

також формувати досвід онлайн-взаємодії, що набуває дедалі більшої значущості в сучасній просвітницько-консультативній практиці. Реалізація цієї умови здійснюється через використання VR/AR-симуляцій, інтерактивних цифрових модулів, динамічних вебінарів із варіативними сценаріями, методів рольового та сценарного моделювання, що дають змогу студентам тренувати гнучке реагування на критичні ситуації та аналізувати можливі наслідки прийнятих рішень.

Результативний блок моделі спрямований на оцінювання досягнутих результатів формування просвітницько-консультативної компетентності майбутніх фахівців допомагаючих професій. Його структура охоплює чотири узгоджені складники: систему критеріїв, їх показники, рівні сформованості компетентності та очікуваний результат.

У моделі запропоновано чотири критерії сформованості просвітницько-консультативної компетентності майбутніх фахівців допомагаючих професій з відповідними показниками:

Ціннісно-мотиваційний критерій відображає ставлення майбутніх фахівців допомагаючих професій до просвітницько-консультативної діяльності та до клієнта як активного учасника взаємодії. Його показниками є: прагнення забезпечити клієнту максимальну свободу вибору та відповідальність за прийняті рішення; спрямованість на дотримання етичних принципів і професійних стандартів під час реалізації просвітницько-консультативної діяльності; орієнтація на активне поширення професійних знань серед колег і цільових груп.

Когнітивно-аналітичний критерій характеризує здатність майбутніх фахівців допомагаючих професій здійснювати аналіз ситуацій просвітницько-консультативної взаємодії, спираючись на знання з теорії консультування, інформування та підтримки клієнтів. Його показниками є: знання ключових теоретичних моделей та підходів у сфері консультування і просвітництва; вміння застосовувати аналітичні інструменти для інтерпретації запитів клієнта; здатність до прогнозування інформаційних та емоційних потреб клієнта.

Діяльнісно-практичний критерій характеризує здатність майбутніх фахівців допомагаючих професій компетентно здійснювати просвітницько-консультативну діяльність. Він охоплює вміння організовувати та проводити відповідні заходи, добирати інструменти взаємодії та адаптувати їх до конкретного клієнтського запиту. До його показників належать: вміння розробляти інтегровані плани просвітницьких заходів із чіткою послідовністю дій; вміння застосовувати адекватні діагностичні й фасилітаційні техніки для виявлення та опрацювання запиту клієнта; вміння готувати та адаптувати інформаційно-методичні матеріали.

Комунікативно-рефлексивний критерій характеризує здатність майбутніх фахівців допомагаючих професій здійснювати ефективну взаємодію з клієнтом у процесі просвітницько-консультативної діяльності, а також осмислювати власний досвід такої взаємодії з позиції професійного зростання. Його показниками є: активне слухання та ненасильницьке відтворення клієнтського запиту; емпатійність у зворотному зв'язку та гнучкість у коригуванні стилю взаємодії під час сесії; здатність до аналізу власного професійного досвіду на базі зворотного зв'язку від колег і клієнтів.

З метою відстеження динаміки формування просвітницько-консультативної компетентності майбутніх фахівців допомагаючих професій у моделі визначено три рівні її сформованості: базовий рівень характеризується обмеженим розумінням сутності консультативно-просвітницької взаємодії, фрагментарним використанням знань, діями за зразком у типових ситуаціях і несформованою здатністю до рефлексії; середній рівень передбачає цілісне, але контекстно обмежене застосування знань і вмінь, часткову самостійність у плануванні дій, орієнтацію на етичні засади та здійснення рефлексії за підтримки; високий рівень виявляється у свідомому, гнучкому й автономному виконанні консультативно-просвітницьких функцій, аналітичному

мисленні, прогностичному підході, етичній відповідальності та здатності до системної рефлексії.

Очікуваним результатом реалізації моделі є досягнення майбутніми фахівцями допомагаючих професій рівня сформованості просвітницько-консультативної компетентності, який забезпечує їхню здатність ефективно поєднувати консультування та інформування, дотримуючись професійної етики, індивідуалізованого підходу та принципів клієнтоцентризму в умовах соціальної динаміки й професійної відповідальності.

Висновки

Отже, нами теоретично обґрунтовано модель формування просвітницько-консультативної компетентності майбутніх фахівців допомагаючих професій, що включає три взаємопов'язані блоки – мотиваційно-цільовий, змістово-процесуальний та результативний, – кожен з яких забезпечує її цілісність, наукову обґрунтованість і прикладну значущість. Акцентовано на важливості поєднання міждисциплінарного підходу, практикоорієнтованих форм навчання, фахової рефлексії та цифрових технологій у процесі формування означеної компетентності. Перспективи подальших пошуків вбачаються в емпіричній перевірці ефективності запропонованої моделі та її адаптації до різних професійно-освітніх контекстів.

Список використаних джерел

1. González Aransay A., Starek L. Working together in the helping professions. *International Journal of Arts Humanities and Social Sciences Studies*. 2022. Vol. 7, Iss. 1. P. 59–63.
2. Graf E.-M., Sator M., Spranz-Fogasy T. (Eds.). *Discourses of helping professions*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, 2014. 260 p.
3. James S. Philosophical perspectives on international aid and development. *International Journal of Philosophy*. 2024. Vol. 3. Issue 4. P. 42–57. DOI: <https://doi.org/10.47941/ijp.2096>
4. Pelling N. *The Helping Professions and Ethical Principles*. 2019. URL: <https://www.researchgate.net/publication/380517986>
5. Валенса Г. Методологія допомагаючих професій: практика та освіта майбутніх фахівців. *Вища освіта України*. 2022. № 3 (86). С. 19–29. DOI: 10.31392/NPU-VOU.2022.3(86).03
6. González Aransay, A. Working together in the helping professions. *International Journal of Arts Humanities and Social Sciences Studies*, vol. 7, no. 1, 2022, pp. 59–63. ISSN 2582-1601. Available at: <https://www.ijahss.com>
7. Sheafor B. W., Horejsi C. R. *Social Work: A Comprehensive Helping Profession*. 8th ed. Boston : Allyn & Bacon, 2008. 552 p.
8. Садикіна А.С. Функції просвітницької діяльності та критерії готовності майбутніх бакалаврів психології до її реалізації. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2023. № 91. С. 127–132. DOI: <https://doi.org/10.32782/1992-5786.2023.91.23>
9. Денисюк Д.С. Функції Національної поліції України: поняття та класифікація. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2016. № 4. С. 114–117.
10. Сальникова А.О. Модель медико-психологічного консультування пацієнтів з коморбідним поєднанням гемблінгу та алекситимії. *Психіатрія, неврологія та медична психологія*. 2024. Т. 11, № 1(23). С. 96–109. DOI: <https://doi.org/10.26565/2312-5675-2024-23-11>

11. Лимар Л.В. Зміст і складові професійної компетентності сімейного лікаря: психологічний аспект. Вісник післядипломної освіти. 2023. Вип. 8(37). С. 67–83. DOI: [https://doi.org/10.32405/2522-9931-8\(37\)-67-83](https://doi.org/10.32405/2522-9931-8(37)-67-83)
12. Sturgis C., Casey K. Quality principles for competency-based education. Vienna, VA: iNACOL, 2018. 129 p.
13. Стандарт вищої освіти України першого (бакалаврського) рівня, галузь знань 05 Соціальні та поведінкові науки, спеціальність 053 Психологія. Наказ МОН України від 24.04.2019 р. № 565. Київ: МОН України, 2019. 28 с.
14. Стандарт вищої освіти України другого (магістерського) рівня, галузь знань 01 Освіта/Педагогіка, спеціальність 011 Освітні, педагогічні науки. наказом МОН України від 11.05.2021 р. № 520. Київ, 2021. 15 с.
15. Стандарт вищої освіти першого (бакалаврського) рівня, галузь знань 23 Соціальна робота, спеціальність 231 Соціальна робота. Наказ Міністерства освіти і науки України від 24 квіт. 2019 р. № 557. Київ, 2019. 18 с.
16. Стандарт вищої освіти України першого (бакалаврського) рівня, галузь знань 26 Цивільна безпека, спеціальність 263 Цивільна безпека. Наказ МОН України від 29.10.2018 № 1170. Київ, 2018. 20 с.
17. Стандарт вищої освіти другого (магістерського) рівня, галузь знань 22 Охорона здоров'я, спеціальність 222 Медицина. Наказ МОН України від 08.11.2021 № 1197. Київ, 2021. 32 с.
18. Козловська І.М., Гаврилюк М.В. Гуманізація змісту професійної підготовки фахівців технічного профілю засобами художньої літератури. Інноваційна педагогіка. 2021. Вип. 34. Т. 1. С. 81–85. DOI: <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2021/34-1.14>
19. Єремеева В.М. Використання гуманістично-орієнтованого підходу у процесі професійної підготовки майбутніх учителів. Проблеми освіти. 2015. Вип. 85. С. 81–85.
20. Боровинська І.Є. Ставлення до взаємодії з фахівцями допомагаючих професій переселенців з низьким і високим рівнями життєвої успішності. Практична психологія та соціальна робота. 2019. № 9. С. 3–13.
21. Гоян І.М., Цибуліна І.В., Кочерга Є.В., Базика Є.Л., Оленич В.П. Стресостійкість у допомагаючих професіях: техніки адаптації до емоційного навантаження. Наукові перспективи. 2025. № 4(58). С. 1570–1578. DOI: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2025-4\(58\)-1570-1578](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2025-4(58)-1570-1578)